

Gentiana pneumonanthe L.
fitxa d'espècie

ICHN Delegació de
Institució Catalana
d'Història Natural **la Garrotxa**

Forma de l'Institut d'Estudis Catalans

Data d'actualització

23/10/2017

OLIVER, X. 2017. Fitxa d'espècie de *Gentiana pneumonanthe* L. Programa de Seguiment i Conservació de flora amenaçada de la Garrotxa i del Ripollès. Delegació de la Garrotxa de la Institució Catalana d'Història Natural. Inèdit.

Autors: XAVIER OLIVER, delegació de la Garrotxa de la Institució Catalana d'Història Natural

Fotografies: XAVIER OLIVER. Figura portada: Exemplar de *Gentiana pneumonanthe* a Montgrony.

Primera edició: 2007

Resta d'edicions: 2008, 2015, 2016.

Cinquena edició: 23 d'octubre de 2017

Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual CC BY-NC-SA: és permès a qualsevol persona mesclar, adaptar i construir a partir d'aquest document sense finalitat comercial, sempre que es reconegui l'autoria i es mantingui el tipus de llicència en les noves creacions.

ÍNDEX

1. Dades bàsiques	3
2. Diagnosi	3
3. categoria d'amenaça i protecció	10
4. Actuacions clau de conservació	10
5. Referències	11

1. Dades bàsiques

Família

Gencianàcies.

Fenologia

Floració VII-X. Fructificació VIII-XI. Dispersió llavors IX-XI.

Descripció

Herba perenne, hemicriptòfit escapós, de 10 a 40 cm, glabra, ascendent, poc ramificada. Fulles oposades, més o menys obtuses, 1(3) nervades, sovint amb el marge revolut, les inferiors esquamiformes, la resta linear-lanceolades d'(1)1,5-4x0,2-0,7(1,2) cm. 1-7 flors terminals i axilars tubuloso-campanulades, de (2,5)3-6 cm de longitud, amb 5 lòbuls terminals; calze tubulós amb 5 lòbuls ovats, separats per un petit denticle agut; anteres soldats; càpsula estipitada, granes no alades (BOLÒS & VIGO, 1995) (FIGURES 1-4)

Hàbitat

Prats higròfils i mesòfils sobre subtsrats calcaris, i mulleres sobre substrats acidificats de l'estatge montà i subalpí, entre 1.100 i 2.200 m.

Els hàbitats en els quals s'ha observat la planta són:

Les localitats controlades de *Gentiana pneumonanthe* s'han trobat en diversos hàbitats:

- Prats mesòfils oberts, que corresponen a l'hàbitat 6210 Prats –i fàcies emmatades– medioeuropeus, seminaturals, sobre substrat calcari (*Festuco-Brometea*), hàbitat d'interès comunitari i element clau de l'espai natural protegit de Muntanyes de Montgrony (Unió Europea, 1992 i Generalitat de Catalunya, 2017) (FIGURA 5).
- Prats humits de molínia amb pi roig, que correspon a l'hàbitat d'interès comunitari 6410 Herbassars de *Molinia coerulea* en sòls calcaris torbosos o argil·lollimosos (*Molinion caeruleae*) (FIGURA 6).

Distribució

Planta medioeuropea citada només de cinc localitats a Catalunya (TAULA 1) (FIGURA 7), de les quals només en dues es té controlat actualment algun rodal (FIGURA 8). Tres corresponen al Ripollès (circ de Morenç -Setcases-, Santa Caterina -Ribes de Freser- i Montgrony -Gombrèn-) de les quals només l'última presenta actualment rodals controlats. Les altres 2 localitats són de la Cerdanya (Guils de Cerdanya, i llac de Malniu), la de Guils amb diferents rodals també controlats actualment.

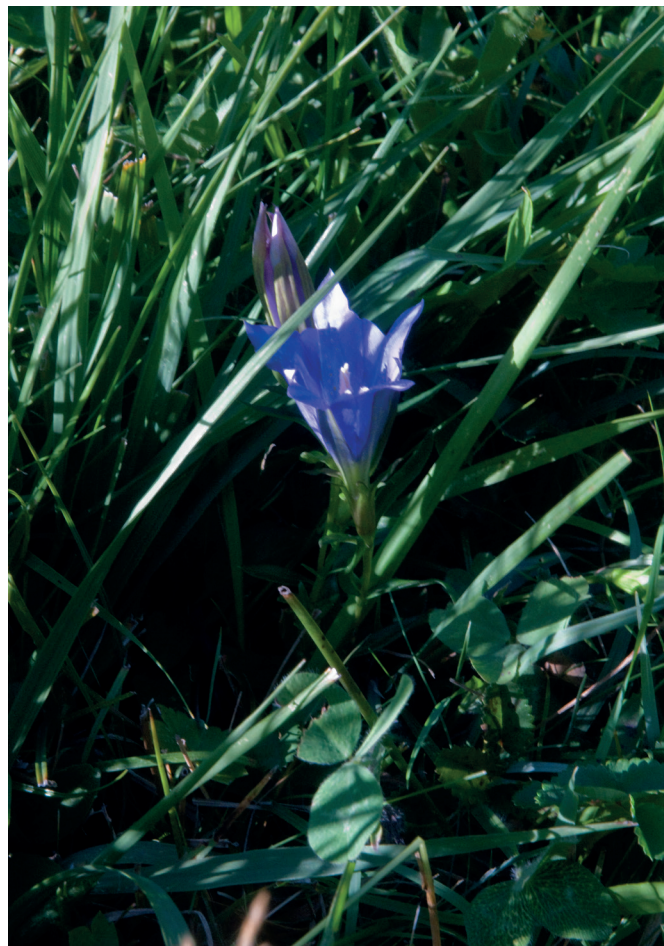

FIGURA 1-4. Exemplars de *Gentiana pneumonanthe* en flor.

FIGURES 5-6. Hàbitats de *Gentiana pneumonanthe*): prats mesòfils i prats higròfils de *Molinia caerulea*

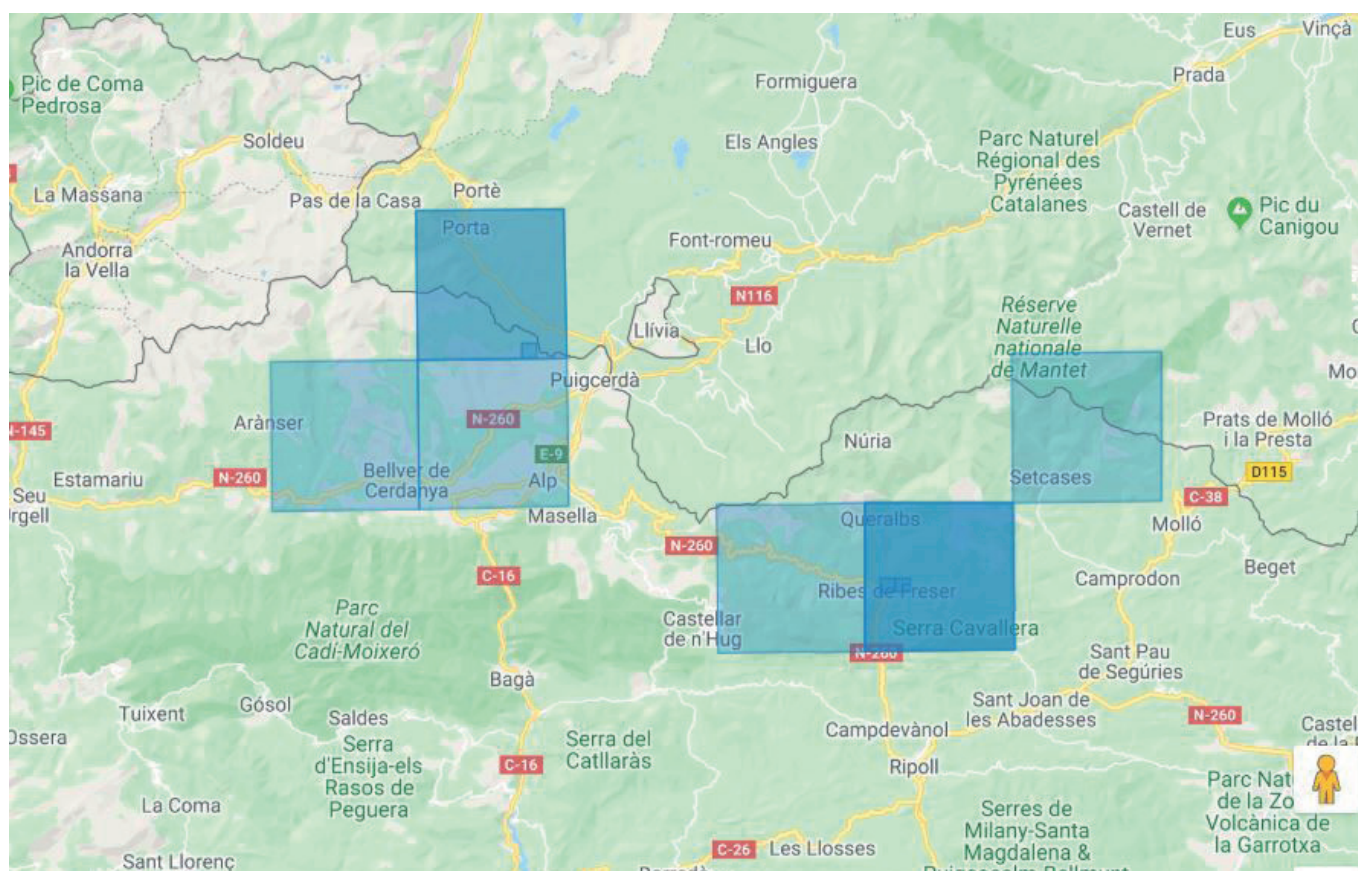

FIGURA 7. Citacions de *Gentiana pneumonanthe* a Catalunya (BIOCAT 2007).

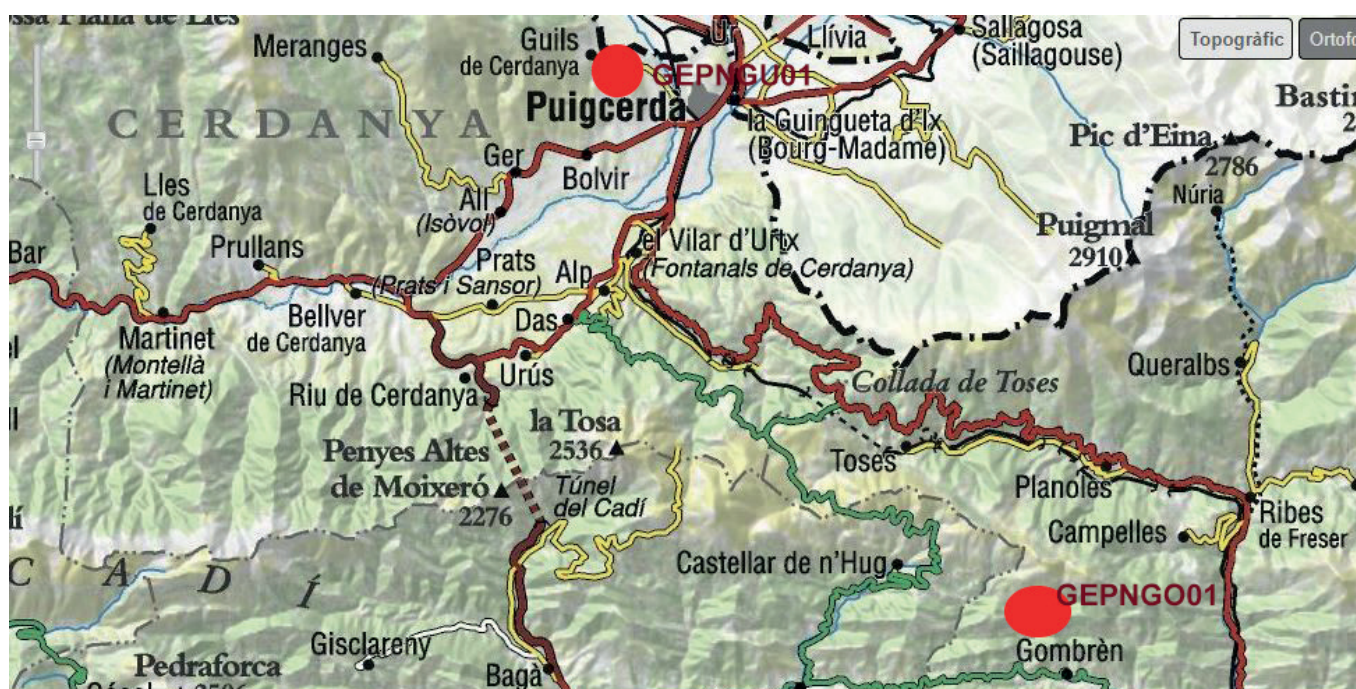

FIGURA 8. Localitats de *Gentiana pneumonanthe* amb població controlada actualment a Catalunya (2017).

Taula 1. Informació bàsica sobre les localitats de *Gentiana pneumonanthe* citades a Catalunya.

Localitat	Altitud (m)	Hàbitat	Àrea de presència (m²)	Núm. rodals	Núm. reproductors (2017)
1. Mas d'Arabó, Guils (Cerdanya) inici segle XX, diferents cites: Cerdanya, Prats del Manso, Riu Aravó BC-Vayreda-950351; legit: J. Cadevall i BC-Cadevall-820839 (Cadevall 1932), IV :114) deuen correspondre als voltants de Sant Martí d'Aravó a prop de la població controlada actualment a Guils.	1160	Prats	-	-	No retrobada
2. Circ de Morens, Ulldeter (El Ripollès) trobada l'any 1922 (Cuatrecasas, plec BC142173)	1.904-1.982	Llocs herbosos i humits.	-	-	Desapareguda, no trobada 2006-2014
3. Puigcerdà, a 5 Km [Puigcerdà [a 5 Km]]; P. Montserrat, DG09	-	-	-	-	Existeixen diferents rodals a aquesta distància de Puigcerdà
4. Damunt de Santa Caterina, Ribes de Freser (El Ripollès) trobada l'any 1956 (BC 146038) (Vigo 1964; 1983), DG38	1100	Prat humits de Molínia (<i>Carici pallescentis-Molinietum caeruleae</i>) sobre substrat calcari	100	1	Desapareguda des de l'any 1992, no trobada 2004-2015, desviació del flux d'aigua per obres a la pista que passa per sobre la localitat
5. Guils (Cerdanya) trobada el 2008 per Victòria de Caralt (de Caralt, 2019) GEPNGU01	1400-1430	Prats mesòfils	10000	6, 3 desapareguts	108
6. Meranges, Llac de Malniu (Cerdanya) (Jaume X. Soler Mari) DH00? (Bolòs <i>et al.</i> 2001)	2300	-	-	-	Manca informació
7. Montgrony, Gombren (El Ripollès) trobada per Xavier Oliver el 2016 (Oliver, 2016) GEPNMO01	2.138-2.144	Prats mesòfils i higròfils	10000	2	143

2. Diagnosi

Població

Actualment només es controlen 5 rodals en dues localitats, amb menys de 300 exemplars reproductors (2017).

Per tant es tracta d'una població molt petita, amb una localitat força aïllada (Gombren) i una altra més a prop de les localitats franceses que tenen una població més important i moltes més localitats. Però cal considerar que 3 localitats es consideren desaparegudes i de les 2 localitats controlades també han desaparegut 3 dels 8 rodals.

Impactes i amenaces:

Els rodals controlats i els desapareguts han patit els següents impactes (FIGURES 9-13):

- Afectacions per obres amb destrucció d'hàbitat com moviments de terra, obertura de pistes i pistes de desembosc.
- Dessecació d'hàbitat per alteració de fluxes d'aigües (canvis en cunetes i trencaigües de pistes, desviacions de canals i de recs).
- Afectacions per l'accés de maquinària pesada (aprofitaments forestals).
- Pastura excessiva en el període del cicle vital de la planta.
- Ruderalització de parts
- Pèrdua de prats per tancament de la vegetació

FIGURA 9-13. Impactes sobre poblacions de *Gentiana pneumonanthe*: sobrepastura, tractament de cunetes, pistes forestals i de desembosc, ruderalització de prats i tancament dels prats.

Evolució de la població

Segons les citacions existents de la planta com a mínim han existit 5 poblacions a Catalunya de les quals en l'actualitat només es controlen dues.

Per l'evolució del número de reproductors per rodal controlat la població catalana, molt reduïda i escassa, en aquests últims anys ha disminuït lentament. La població de la Cerdanya estaria connectada amb les localitats franceses propers però la localitat del Ripollès és força aïllada i pateix diferents impactes, i cal recordar que les altres 2 localitats del Ripollès ja van desaparèixer fa anys. Es tracta d'una espècie que requereix accions de conservació amb urgència per evitar la seva desaparició.

3. Categoria d'amenaça i protecció

Espècie protegida (Generalitat de Catalunya, 2008 i 2015), catalogada com a En Perill d'extinció. Segons criteris UICN (2001) el grau d'amenaça s'ha catalogat a **Catalunya**: En Estat Crític CR A1ac, B1+2cd (SÁEZ *et al.* 2010); a **comarques gironines**: VF 25 (FONT García & VICENS, 2010) i al **Ripollès**: CR (OLIVER, 2015a).

4. Actuacions clau

Per garantir-ne la conservació es proposa executar les següents 5 accions de conservació de manera urgent:

1. Actuacions de vigilància

Seria recomanable mantenir les visites de vigilància a les localitats en funció dels seus riscos: al menys dues vegades l'any durant el cicle vital de la planta (juny-octubre segons les localitats) a part del seguiment anual que es fa a l'agost i al setembre, per si es detecta algun problema.

Pressupost: 600 euros/any Actuació a càrrec dels agents rurals del Ripollès. Actuació a desenvolupar de manera regular cada any i de manera indefinida.

2. Actuacions de seguiment

La delegació de la Garrotxa de la ICHN desenvolupa en l'actualitat el seguiment dels 5 rodals de les dues lcoalitats (Guils i Montgrony) des de l'any 2016, dins el projecte FLORACAT (Oliver & Tenas, 2016-2017; Oliver, 2017).

Pressupost: 1.210 euros/any IVA inclòs.

3. Prospecció per trobar més rodals

Caldria acabar de prospectar els hàbitats idonis propers als rodals existents i controlats actualment ja que és molt possible que existeixin més rodals. Aquesta actuació és vital per dimansionar adequadament la població de la planta, i poder garantir la conservació dels rodals que es vagin trobant.

Pressupost: 2.420 euros IVA inclòs. Actuació per iniciar l'any 2018.

4. Protecció física de la població

Alguns rodals de *Gentiana pneumonanthe* ja tenen actualment una protecció física per als mesos del cicle vital de la planta gràcies a projectes de conservació executats per la ICHN i la Diputació de Girona.

Caldria completar la protecció física al rodal 2 de Montgrony, amb problemes de sobrepastura i ampliar l'hàbitat protegit en els rodals de Guils.

5. Conservació *ex situ*: banc de germoplasma, protocols de germinació i obtenció d'adults

La conservació de llavors en bancs de germoplasma, obtenir protocols amb percentatges acceptables de germinació, obtenció d'adults i reforçament de la població i establir una dimensió de població viable i segura, especialment als rodals de la població de montgrony que està molt aïllada.

Pressupost: 7.200 euros IVA inclòs. Actuació a desenvolupar els anys 2021-2024.

5. Referències

- BOLÒS, O. & VIGO, J. 1995.** Flora dels països Catalans. Editorial Barcino.
- Bolòs, O.; Font, X.; & Vigo, J. (editors) 2001.** Atlas Corològic, 11; ORCA. I.E.C. (Secció de Ciències Biològiques).
- Cadevall, J. 1932.** Flora de Catalunya, IV: 114. Institut d'Estudis Catalans.
- De Caralt, V. 2009.** Troballa de nova flora per a la Cerdanya, *Gentiana pneumonanthe*. *Ker*, 1: 6.
- FONT GARCÍA, J. & VICENS, J. 2010.** Programa de conservació de la Flora vascular de les comarques gironines. Generalitat de Catalunya i Universitat de Girona. Inèdit.
- FONT, X. 2017.** Banc de dades de biodiversitat, Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya i Universitat de Barcelona. <http://biodiver.bio.ub.es/biocat/homepage.html>.
- GENERALITAT DE CATALUNYA, 1993.** Presidència. Llei 328/1992, de 14 de desembre, pel qual s'aprova el Pla d'Espais d'Interès Natural. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*. 1714: 1544-1551.
- GENERALITAT DE CATALUNYA, 2008.** Decret 172/2008, de 26 d'agost, de creació del Catàleg de flora amenaçada de Catalunya, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 5204.
- GENERALITAT DE CATALUNYA, 2015a.** RESOLUCIÓ AAM/732/2015, de 9 d'abril, per la qual s'aprova la catalogació, descatalogació i canvi de categoria d'espècies i subespècies del Catàleg de flora amenaçada de Catalunya.
- GENERALITAT DE CATALUNYA, 2017.** Fitxes de priorització dels elements clau de la Xarxa Natura 2000. Prioritats de conservació Xarxa Natura 2000. http://mediambient.gencat.cat/web/.content/homel/ambits_dactuacio/patrimoni_natural/senp_catalunya/el_sistema/xarxa_natura_2000/fitxes-prioritzacio/20170529_PrioritatsNatura2000_ST.pdf.
- OLIVER, X. 2015.** Llista vermella de Flora Vascular del Ripollès, 2014. Programa de Seguiment i Conservació de flora amenaçada de la Garrotxa i del Ripollès, delegació de la Garrotxa de la ICHN. Inèdit.
- OLIVER, X. 2015b.** Llista d'hàbitats d'interès del Ripollès. Programa de Seguiment i Conservació de flora amenaçada de la Garrotxa i del Ripollès, delegació de la Garrotxa de la ICHN. Inèdit.
- OLIVER, X. 2016.** Memòria de seguiment de *Gentiana pneumonanthe* L.. del Ripollès, 2016. Programa de Seguiment i Conservació de flora amenaçada de la Garrotxa i del Ripollès, delegació de la Garrotxa de la ICHN. Inèdit.
- OLIVER, X. 2017.** Memòria de seguiment de *Gentiana pneumonanthe* L.. del Ripollès, 2017. Programa de Seguiment i Conservació de flora amenaçada de la Garrotxa i del Ripollès, delegació de la Garrotxa de la ICHN. Inèdit.
- OLIVER, X. 2017b.** Informe sobre dos rodals de *Gentiana pneumonanthe* L., espècie protegida a Catalunya, trobats a la finca de Montgrony (Gombrèn, el Ripollès). Programa de Seguiment i Conservació de flora amenaçada de la Garrotxa i del Ripollès. Delegació de la Garrotxa de la ICHN. Inèdit.
- OLIVER, X. & TENAS, B. 2017.** Projecte de conservació de *Gentiana pneumonanthe* L. (Montgrony, el Ripollès), 2017. Programa de Seguiment i Conservació de flora amenaçada de la Garrotxa i del Ripollès, delegació de la Garrotxa de la ICHN. Inèdit.
- SAEZ, L.; AYMERICH, P. & BLANCHÉ, C. 2010.** *Llibre vermell de les plantes vasculars endèmiques i amenaçades de Catalunya*. Argana.
- UNIÓ EUROPEA, 1992.** Directiva 92/43/CEE del Consejo, de 21 de mayo de 1992, relativa a la conservación de los hábitats naturales y de la fauna y flora silvestres (Diario Oficial nº L 206 de 22/07/1992).
- Vigo, J. 1968.** Notas sobre la vegetación del valle de Ribes. *Collect. Bot.* 7
- Vigo, J. 1983.** El poblament vegetal de la vall de Ribes. I. Generalitats. Catàleg florístic. *Acta Botanica Barcinonensia* 35.
- UNIÓ EUROPEA, 1992.** Directiva 92/43/CEE del Consejo, de 21 de mayo de 1992, relativa a la conservación de los hábitats naturales y de la fauna y flora silvestres (Diario Oficial nº L 206 de 22/07/1992).

